

Deutsch-Ukrainische
Wissenschaftliche Gesellschaft im Namen
Prof. Jurij Bojko-Blochyn

Німецько-Українське Наукове Об'єднання
ім. проф. Юрія Бойка-Блохина

**ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОФЕСОРА,
ДОКТОРА ЮРІЯ БОЙКА-БЛОХИНА
&
УКРАЇНЦІ – ЖЕРТВИ
НІМЕЦЬКИХ КОНЦЕНТРАЦІЙНИХ ТАБОРІВ,
ОСТАРБАЙТЕРИ, ДІТИ ВІЙНИ**

ТОМ XII

Збірник наукових праць за матеріалами
XII Міжнародної конференції
(22-23 травня 2019 року),
присвяченої 110-й річниці від Дня народження
акад., проф., г-ра Юрія Бойка-Блохина

Мюнхен – Тернопіль
2020

Будугай Ольга
ВИПРОБУВАННЯ У РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ
КОЛИШНІХ ОСТАРБАЙТЕРІВ ФЕДОРИ МИКОЛАЇВНИ
ПРІВАРНИКОВОЇ (ЛУТ) ТА ЇЇ СЕСТЕР АННИ, КАТЕРИНИ З СЕЛА
ГЮНІВКА ПРИМОРСЬКОГО РАЙОНУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ
.....222

Велика Катерина
НЕЛЕГКА ВОЄННА ДОЛЯ В'ЯЗНЯ НАЦИСТСЬКИХ
КОНЦТАБОРІВ КАТЕРИНИ ТРИФОНІВНИ ТУРЧЕНКО
(БУЛАВИ)234

Єрмо Анастасія
НЕЛЕГКЕ ДИТИНСТВО В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ:
ВІХИ ЖИТТЯ ПОДРУЖЖЯ ІЗ БЛОЦЕРКІВЩИНИ ІВАНА
ГАВРИЛОВИЧА ТА ГАЛИНИ ДАВИДІВНИ ХОРОШИХ
.....240

ДОДАТКИ.....251

1. Програма XII Міжнародної конференції: «Політична
діяльність Юрія Бойка-Блохина. Українці - жертви німецьких
концентраційних таборів» 251

2. Відомості про авторів.....257

4. Дем'яненко В. Ціна війни - занадто велика. / Педагогічні обрії. - 2005. - № 30. - квітень-травень. - С. 4.
5. Історія міст і сіл Української РСР: В 26 т. Запорізька область / Ред. кол. тома: Петрикін В. І. (гол. редкол.), Зінович І. Є., Киценко М. П. (заст. гол. редкол.) та ін. - К.: Голов. ред. УРЕ АН УРСР, 1970.- 790 с.
6. Літопис Української спілки в'язнів - жертв нацизму. / За заг. ред. М. Демидова. - К.: Фенікс, 2011. - 684 с.
7. Пам'ять заради майбутнього: про діяльність УСВЖН та спогади. Книга друга./За заг. ред. М. Демидова - К.: Фенікс, 2006. - 763 с.
8. Пастушенко Т. Українські примусові робітники нацистської Німеччини: депортація, примусова праця, репатріація / Джерела пам'яті: Історико- краєзнавчий альманах. Вип.2. Остарбайтери: жива правда - живий біль // Упоряд. Т.Ю. Нагайко. - Переяслав-Хм.: ФОП В.М. Гавришенко, 2007. - С. 166- 190.
9. Cordellier Ch., Cordellier S., Cordellier A.-M. Anna Cordellier dite «Annette». 1924-2000. / Témoignage prononcé lors de la cérémonie des obsèques. - Voignie, le 18 octobre 2000. -8 p.

УДК 94-058.566(477.63)»1939/1945»

Велика Катерина
(м. Біла Церква)

НЕЛЕГКА ВОЄННА ДОЛЯ В'ЯЗНЯ НАЦИСТСЬКИХ КОНЦТАБОРІВ КАТЕРИНИ ТРИФОНІВНИ ТУРЧЕНКО (БУЛАВИ)

Анотація: У статті описано участь у підпільній організації, арешт, ув'язнення в концентраційному таборі, звільнення й повернення в Україну жительки міста Новомосковськ Дніпропетровської області Катерини Турченко (Булави).

Ключові слова: підпільна організація, арешт, допити, ув'язнення в концентраційному таборі, звільнення, повернення в Україну.

Annotation: The article is devoted to the memory of Kateryna Turchenko (Bulava) as a citizen of the home town Novomoskovsk that is situated in Dnipropetrovsk region, Ukraine. The underground

organization activity, arrest, concentration camp imprisonment, release and return to Ukraine are described.

Keywords: *underground organization, arrest, custodial questioning, concentration camp imprisonment, release, return to Ukraine.*

*У пам'ять доброї і світлої родички
Катерини Трифонівни Турченко*

Викладачі й студенти Білоцерківського національного аграрного університету вже кілька років беруть участь у виконанні проекту «Книга пам'яті: імена замість номерів. Українці - жертви німецьких концентраційних таборів» у рамках співпраці БНАУ з НУНО - Німецько-українського наукового Об'єднання імені Юрія Бойка-Блохина (ФРН) на чолі з Президентом Дариною Блохин. Ця праця і сьогодні залишається **актуальною**. Вона надихнула дослідників на пошуки нових фактів про колишніх в'язнів концтаборів [1].

Нами було поставлено за **мету** виявити основні віхи життя, боротьби з ворогом та перебування у фашистській неволі українки Катерини Трифонівни Турченко. Про драматичну долю моєї родички стало відомо як від спілкування з нею самою, так і з письмових джерел земляків, українських дослідників Є. В. Лазарева, Є. А. Замкового, М. П. Чабан, С. В., Черненко та ін.

У результаті краєзнавчого пошуку було з'ясовано, що Катерина Трифонівна Турченко (у дівочтві Булава) народилась 01.12.1921 р. у сім'ї тесляра Трифона Лукича Булави та Анни Ігнатіївни Булави в місті Новомосковську Дніпропетровської області.

Родина була звичайна. Її спіткала нелегка доля, бо важким було тодішнє життя простих людей у всій країні. Ще в довоєнні часи мати Катерини Трифонівни, Анна Ігнатіївна, залишилася сама з чотирма дітьми. Батько сім'ї, Трифон Лукич, був заарештований і відісланий у радянські концтабори як ворог народу (20.04.1938 р.). Уже після війни, в 1950-тих роках він був посмертно реабілітований, а його ім'язанесене до книги «Реабілітовані історією» (23.07.1958 р.)

Коли прийшла Друга світова війна, доля розлучила родину. Брати Леонід Булава і Володимир Булава пішли на фронт. Почалося встановлення німецького окупаційного режиму. Людмилу Булаву, молодшу сестру Катерини Трифонівни, німці забрали в примусові працівники, вона стала остарбайтером.

Зазначимо, що дані свідчень родичів і дані краєзнавчих джерел щодо освіти Катерини Трифонівни не збігаються. За словами родичів, після закінчення 10 класів дівчина одразу приєдналася до підпільного руху. За даними джерела «Історичне Присамар'я» в документах, досліджених М.П. Чабан, Є.В. Лазарєвим, Є.А. Замковим, Катерина Булава зазначена як студентка педагогічної школи [2]. Однак із краєзнавчого нарису С.В. Черненко читачі дізнаються, що на період війни Катерина Трифонівна вже працювала у педагогічній школі [3]. На нашу думку, Катерина Трифонівна на той час могла навчатися у педагогічній школі, їй виповнилося лише 20 років.

У липні 1941 р. вийшла Директива ЦК КП(б)У про створення прифронтових партизанських загонів. На певний час партизани мали успіх. Але в 1942 р. почалися значні втрати серед учасників «малої війни». Окупаційний режим прагнув розгромити партизанські загони. Міський комітет партії Новомосковська прийняв рішення відібрати для роботи з ворогом членів підпільної організації. Таких груп було декілька. До третьої основної групи підпільної організації разом із іншими у 1942 р. потрапила й Катерина Булава [1, с. 60 - 62].

В організованих групах підпільників працювали по декілька чоловік (3-4 члени]. Вони проводили агітаційну роботу серед населення, мали при собі рації і передавали потрібну інформацію на фронт.

Катерина Трифонівна і декілька підпільниць влаштувалися працювати на завод із виробництва жерсті (сучасний трубний заводу місті Новомосковську). Тут німці організували ремонт підбитих танків і машин. Підпільниці інформували партизанів, встановлювали зв'язок з полоненими,

влаштовували їм втечі. Вони розхитували німецький тил, боролися за перемогу, як могли.

Німці прагнули жорстокістю й терором придушити народний опір окупантам. У наказі начальника Верховного командування вермахту Кейтеля від 16 вересня 1941 року йшлося про те, що

«треба вжити скрізь негайних і найсуворіших заходів, щоб розбити цей рух у найкоротший час... Справжнім засобом залякування тут може бути тільки смертна кара». У 1943 році у зв'язку з недостатньою обережністю та конспірацією багато підпільників Дніпропетровщини було заарештовано й відправлено в концтабори [1, с. 65]. Не минула ця лиха доля й Катерину Трифонівну. Під час арешту проводились допити з побиттями і знущаннями.

Не отримавши інформації від Катерини Булави як політв'язня дніпропетровської тюрми, 27 вересня 1943 року німці відправили її на залізничний вокзал. Решту членів їхньої групи було розстріляно: Галину Скоропуд, Ольгу Соболю, Микиту Головка, Миколу Рудя, брата та сестру Миколу і Зіну Білих [3, с. 349].

Знущання у стінах дніпропетровської в'язниці було лише початком. Далі дівчину очікували тортури в концтаборах: спочатку в Маутхаузені, а потім - в Освенцимі, де Катерина Трифонівна отримала свій номер 65148 на руці, а також на одязі, на нашивці на грудях з біло-червоним трикутником. На такому трикутнику був знак - німецька буква R, що означала національність, країну -

«русіше». Українці жили в складі СРСР, нацисти їх теж «позначали» у таборах як росіян. У своєму виданні «Книга пам'яті: українці - жертви німецьких концентраційних таборів» Д. Блохин цитує працю

«Українці в Бухенвальді» колишнього в'язня Володимира Леника. В. Леник писав: «Німці не хотіли погодитися з існуванням українців. Тоді, коли всі народи носили трикутник з початковою літерою назви свого народу, українцям цього не дозволялося. їх примушували носити літери інших народів, переважно росіян і поляків» (За Д. Блохин) [1, с. 108].

Боячись звільнення радянською армією території Польщі, німці передбачливо переводили в'язнів із Освенцима в Бухенвальд, а згодом переправляли їх до концтабору Бельзен

[3, с. 349]. Дослідниця Д. Блохин наводить свідчення ряду колишніх в'язнів про страшні умови перебування в цих місцях болю й смерті [1].

У вирі цих випробувань опинилася й Катерина Булава. Коли американська армія в квітні 1945 року звільняла в'язнів, Катерина Трифонівна саме стояла в черзі в газову камеру. Після реабілітації в американському шпиталі виснажену дівчину було відправлено додому.

По завершенню війни Катерина Булава повернулася працювати на завод. Нині це трубний завод у місті Новомосковську. У 1950 році вийшла заміж за військового пілота Івана Івановича Турченка. Подружжя мало двох дітей-двійнят: Світлану Іванівну, Леоніда Івановича (19.08.1951 р). Катерина Трифонівна рано залишилась вдовою, її чоловік помер 15.08.1968 р.

Фото Катерини Трифонівни Турченко (Булави)

Катерина Трифонівна в молодості

Катерина Трифонівна в похилому віці

Катерина Трифонівна Турченко (зліва) із онучкою Іриною

Про війну і концтабори моя родичка розповідала неохоче, дуже стисло давала інтерв'ю. Катерина Трифонівна з болем реагувала на згадку про своїх загиблих друзів, рідко говорила про перенесені тортури у присутності близьких та знайомих. Але при цьому залишалась людяною, доброю, усміхненою людиною. Лише дітям вона зізнавалася, що в неї болять ноги, пояснюючи: «Узимку німці змушували нас ходити босими».

Війна нагадувала про себе мовчазним номером на руці, а ще - назвою вулиці у Новомосковську на честь підпільного руху й лідера цієї групи Зінаїди Білої. 24 листопада 2006 року Катерина Трифонівна померла у віці 85 років.

Отже, дослідивши участь у підпільній організації, арешт, ув'язнення в концентраційному таборі, звільнення й повернення в Україну жительки міста Новомосковськ Дніпропетровської області Катерини Турченко (Булави), робимо **висновок**, що німці обрали ув'язнення в концтаборах і смертну кару дієвим засобом залякування населення окупованої країни. Попри людські втрати й брак досвіду молоді підпільники підтримували партизанський рух і прагнули перетворити його на справжній другий фронт. їхня боротьба в німецькому тилу мала вагомое політичне значення.

Література:

1. Блохин Д. Д. Книга пам'яті: українці - жертви німецьких концентраційних таборів. - Мюнхен-Тернопіль : Астон, 2015. - 328 с. - С. 137-206.
2. Історичне Присамар'я: Збірник науково-дослідницьких праць з історії та краєзнавства конкурсу ім. А. Джусова / М.П. Чабан, Є.В. Лазарев, Є.А. Замковий., Дніпро : Вид. Середняк Т.К, 2018. - 206 с.
3. Черненко С.В. Немеркнуче світло пам'яті: Документальні нариси., Дніпро: ІМА-прес, 2002. - 439 с.

УДК
94(477.41)»1939/1945»

Єрко
Анастасія
м. Біла Церква

НЕЛЕГКЕ ДИТИНСТВО В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ: ВІХИ ЖИТТЯ ПОДРУЖЖЯ ІЗ БІЛОЦЕРКІВЩИНИ ІВАНА ГАВРИЛОВИЧА ТА ГАЛИНИ ДАВИДІВНИ ХОРОШИХ

Анотація: У статті йдеться про нелегку долю дітей війни Івана Гавриловича та Галини Давидівни Хороших, про умови їхнього життя під час німецької окупації України та після звільнення.

Ключові слова: Друга світова війна, окупація України, діти війни, умови життя, звільнення, мирне життя.

Annotation: The article deals with a difficult fate of the children of the Second World War Khoroshyi Ivan Havrylovych and Khorosha Halyna Davydivna, their living conditions during the German occupation of Ukraine and after it's finishing.

Keywords: World War II, occupation of Ukraine, children of war, living conditions, liberation, peaceful life.

Український народ заплатив дуже велику ціну за звільнення країни від німецьких окупантів у роки Другої